

Dějepis s nadhledem 6

PŘEHLED UČIVA

pro základní školy a víceletá gymnázia

Vydejte se s námi na cestu dějinami

Proč se vlastně zabývat tím „co bylo dávno? Většina zásadních lidských vynálezů pochází z minulosti, některé dokonce již z doby kamenné. Zkoumání minulosti se podobá dobrodružné výpravě nebo skládání puzzle z desítek tisíc malých dílků. Při bádání o lidských dějinách zjistíte, že nejen lidé, ale i všechny předměty a události kolem vás mají své prababičky a pradědečky. Je také známou pravdou, že historie se opakuje. Proto je důležité, aby se lidé mohli z minulosti poučit a uměli rozlišit, co jim může prospět a co ublížit. Ten, kdo zná minulost, je schopen lépe přemýšlet o současnosti a dění kolem sebe.

Zkoumání minulosti je obtížné, protože mnohé dílky puzzle zkrátka chybějí. Badatelé navíc často musejí své původní představy upravovat a měnit podle nových objevů. Aby byl obraz historie co nejpřesnější, spolupracují na jeho vytváření vědci z mnoha různých oborů. Paleontologové studují vyhynulé živočichy (například dinosaury) a rostliny, žijící na Zemi dávno před lidmi. Archeologové hledají a zkoumají doklady o činnosti a chování lidí v minulosti a vytvářejí obraz jejich života v určité době a na určitém místě. Samostatným archeologickým oborem je egyptologie, která zkoumá dějiny na území starověkého Egypta. Archiváři shromažďují, zpracovávají a zpřístupňují veřejnosti písemné, obrazové, zvukové a jiné záznamy, které budou využitelné i v budoucnosti. Takové prameny nazýváme archiválie. Historikové zkoumají dějiny lidstva na základě různých typů pramenů. Na rozdíl od archeologů mají ale často k dispozici i ty písemné. Antropologové studují lidské kosterní pozůstatky a zjišťují z nich informace o životě lidí v minulosti.

Pravěk

Pravěk je nejstarším a absolutně nejdelším obdobím lidských dějin. Rozlišujeme pravěk starší (dobu kamennou a počátky zpracování kovů) a pravěk mladší, kdy již lidé znali železo. Představte si dobu trvání lidského rodu na Zemi dlouhou jako jeden týden. V pondělí v 8 hodin ráno by vás ve škole přivítal *Homo habilis*. Ve středu v 7.40 by na vás ještě před školou čekal *Homo erectus*. Anatomicky moderní člověk (*Homo sapiens*) by s vámi usedl k televizi v neděli v 18.25 hodin. Následující pondělí okolo 8. hodiny ranní byste se narodili vy.

Starší pravěk

Starší pravěk dělíme na **paleolit** (starší dobu kamennou), **mezolit** (střední dobu kamennou), **neolit** (mladší dobu kamennou), **eneolit** (pozdní dobu kamennou nebo také dobu měděnou) a na **dobu bronzovou**. Pojmenování jednotlivých období pochází z řečtiny: *lithos* (kámen), *palaios* (starý), *mesos* (střední), *neos* (nový) a z latiny: *aeneus* (měděný). Kámen byl v tomto období, které trvalo miliony let, jednou ze základních surovin k výrobě nástrojů. Lidé ale používali mnoho dalších materiálů, například dřevo, kosti, kůži, rohovinu i šlachy zvířat, kůru a další organické materiály. V mladší době kamenné přibýly zejména keramické nádoby a ještě později se lidé naučili zpracovávat první kovy. Měď v pozdní době kamenné, bronz v době bronzové.

Úplné počátky lidských dějin můžeme podle posledních poznatků datovat do doby před 3–4 miliony let. Je pravděpodobné, že během dalších let se toto číslo ještě změní.

Pravěk (pokr.)

Paleolit – starší doba kamenná

V tomto velmi dlouhém období žili lidé lovecko-sběračským způsobem života. Nestavěli si stálé vesnice, jen dočasné tábory, protože se museli často stěhovat za zvěří. Během putování krajinou se naučili sbírat různé rostliny, lesní plody, houby. Důležitou součástí obživy byl rybolov. Velkým objevem, ke kterému došlo přibližně před 800 000 lety, bylo využití ohně.

Mezolit – střední doba kamenná

Mezolit byl přechodným obdobím, kdy se společnost začala měnit díky změnám klimatu. Na konci paleolitu totiž dochází k výraznému oteplení a tání velkých ledovců. Mizí velká stáda zvěře a lovci a sběrači musí hledat jiné způsoby obživy. Do popředí se dostává rybolov a na některých místech dokonce i zemědělství.

Neolit – mladší doba kamenná

Lovecko-sběračské společnosti nezanikly jako mávnutím kouzelného proutku. Naopak, přežívaly ještě mnoho set let po boku prvních zemědělců. Cesta k objevu zemědělství byla velmi dlouhá. Postupně lidé při sběru rostlin poznali, že ze zrnka divoké pšenice náhodně zapadlého do země vyroste nová rostlina. Začali tedy zrna vysévat záměrně. Z divoké obilniny postupně vypěstovali rostlinu domestikovanou. Pšenice byla první obilninou pěstovanou na našem území. Později se také začali pokoušet o domestikaci divoce žijících zvířat. Přechod k zemědělství zcela proměnil tehdejší lidskou společnost. Vznikaly první stálé vesnice se stálými domy, protože lidé se museli starat o pole a úrodu a nemohli putovat krajinou za zvěří. Díky usedlému způsobu života měli více času na zdokonalování výrobků, nástrojů a technologických postupů. Ke své práci a k životu totiž zemědělci potřebovali řadu nových věcí, zejména nástrojů používaných při práci na poli. Dále pak nádoby na vaření a uskladnění potravin, zásobní jámy na uchovávání zrna pro novou setbu, ohrady pro dobytek. Naučili se také zpracovávat vlákna vlny i lnu a tkát z nich látky. Po celou dobu kamennou však ještě převládalo oblečení z kůže. Společnost se rozvíjela ve všech směrech a začala se výrazně přibližovat současné. Již v této době se obchodovalo se solí i pazourkem.

Eneolit – Pozdní doba kamenná

Eneolit zakončil velmi dlouhou etapu vývoje lidstva, kterou nazýváme starším pravěkem. Zemědělci si usnadnili obdělávání polí oradlem, začali využívat tažnou sílu dobytka a díky objevu kola také používat vozy. Základní surovinou pro výrobu nástrojů byl ale stále kámen. Zkušenosti s vyhledáváním a zpracováním kovů získali lidé při výrobě předmětů ze zlata a stříbra. Prvním významnějším kovem, z něhož vznikaly nejen šperky, ale i zbraně a nástroje, byla ale měď. Podle ní také obdržela pozdní doba kamenná svůj latinský název – eneolit. Díky objevu zpracování kovů se rozvíjel obchod i řemesla.

Doba bronzová

Doba bronzová byla pokračováním vývoje pozdní doby kamenné. Časem lidé objevili, že mísením mědi s cínem vznikne nová slitina – bronz. Bronz byl tvrdší než měď. Lidé se jej naučili zpracovávat a vyrábět z něj dokonalejší a hlavně pevnější nástroje a zbraně. Protože byl bronz vzácný, zhotovovaly se z něj i šperky a také se jím platilo. Většina lidí však stále používala kamenné nástroje. V době bronzové se lidé věnovali především zemědělství a zdokonalovali se v různých řemeslech. Výrobky směňovali mezi sebou, až postupně dospěli ke skutečnému obchodování. V tomto období již mluvíme o rozvinutém dálkovém obchodu a členění společnosti podle majetku.

Mladší pravěk

Mladší pravěk přinesl významnou inovaci, a to objev železa. Podle tohoto odolného a snadno dostupného kovu bylo proto pojmenováno celé období: **doba železná**. Dobu železnou dělíme na starší, tzv. dobu halštatskou, a mladší, dobu laténskou. Ta představovala na našem území kulturní a společenský vrchol. V posledních čtyřech stoletích starého letopočtu se u nás usadil keltský kmen Bójů, podle nějž antičtí autoři pojmenovali naše území **Boiohaemum**, domov Bójů. Keltové byli zdatnými řemeslníky a umělci, na kopcích stavěli mohutná hradiště (tzv. oppida) a jako první u nás razili a používali mince. Ty se jim hodily také při čilém obchodování s antickým světem.

Období po přelomu letopočtu nazýváme **dobou římskou** – podle Římské říše, která v těch časech vzkvétala. Na území střední Evropy však tehdy žily germánské kmeny (nejvýznamnějším z nich byl kmen Markomanů), které s Římem často vstupovaly do konfliktu (např. markomanské války v letech 166–180). Z počátku letopočtu také pochází nejstarší dochované jméno vládců na našem území. Byl jím král Marobud, vládce Marobudovy říše. Technické a řemeslné zdatnosti Keltů se však Germáni nevyrovnali.

Období od roku 375 do 7. století nazýváme **dobou stěhování národů**. Byla to doba divoká, nejistá a plná válek. Z východu se totiž do Evropy přihnali kočovní Hunové, kteří svými nájezdy způsobili velké migrace dalších kmenů po celé Evropě. Některé z kmenů (jako např. Anglové, Sasové či Frankové) se pak v 5. a 6. století natrvalo usadily, čímž vznikly první hrubé obrysy současného rozložení evropských států. Doba stěhování národů končí s příchodem Slovanů, kteří k nám doputovali ve 2. polovině 6. století ze své pravlasti na území dnešní Ukrajiny a Běloruska. Slované, k nimž patříme i my, se rozšířili po celé východní, jižní a střední Evropě, kde jejich potomci žijí dodnes.

Starověký Egypt

Jádro starého Egypta tvořilo asi 1 000 km dlouhé říční údolí. Jeho jižní část, Horní Egypt, byla pouze několik kilometrů široká, z obou stran ohraničená skalními útesy. Severněji, níže po proudu řeky ležící Dolní Egypt měl podobu široké roviny. Lidé se do nilského údolí začali stahovat před 10–8 tisíci lety. Okolní oblasti totiž postupně vysychaly. Malby pravěkých lidí ovšem dokazují, že oblasti dnešních pouští v okolí Nilu byly kdysi úrodnou krajinou.

Egypt je nazýván darem Nilu. Poté, co se okolní oblasti proměnily v poušť, zůstala podél řeky oáza dlouhá asi tisíc kilometrů. V jeho údolí našli lidé výborné životní podmínky. Nil byl dárcem vody, potravin, rostlin, bahna, ryb, ale byl též dopravní cestou a uctívaným božstvem. Každým rokem zaplavovala nilské údolí voda. Obyvatelé přecházeli zátopy ve vesnicích zbudovaných na místech, kam voda nedosáhla. Po záplavách zůstávaly na polích nánosy bahna plné živin. Bez vlastního přičinění a důvtipu by však Egyptané bohatou úrodu nezískali.

Společnost starého Egypta připomínala pyramidu. Na jejím vrcholku byl faraon, ve špičce se nacházeli kněží, úředníci a vojenští velitelé. Základnu tvořili rolníci, řemeslníci, vojáci a ostatní obyvatelé říše. Všechny spojovala víra v řadu bohů, v božský původ faraona a v posmrtný život. Egyptané toužili po nesmrtelnosti, proto uctívali bohy a zemřelé. Stavěli chrámy, pyramidy a hrobky. Věřili, že sochy a malby, kterými je zdobili, zajistí věčné trvání toho, co zobrazují. Kolem roku 3150 př. n. l. došlo sjednocením Horního a Dolního Egypta ke vzniku jednotného státu. Jeho panovníci prosluli kolem roku 2500 př. n. l. stavbou pyramid.

Hieroglyfy vznikly ve 2. polovině 4. tisíciletí př. n. l. a Egyptané jimi zapisovali celá slova, souhlásky a slabiky. Díky písmu známe i jejich myšlenky a objevy. Svými stavbami a mnoha znalostmi se dávní Egyptané stali v očích lidstva skutečně nesmrtelnými.

Starověká Mezopotámie

Mezopotámii, území mezi řekami Eufrat a Tigris, začali lidé z podhůří okolních hor osídlovat již od 6. tisíciletí př. n. l. Promyšlenou a dobře zorganizovanou prací dokázali postupně přeměnit krajinu v úrodnou oblast. Ta poskytovala obživu velkému množství lidí. Mnozí z nich se věnovali řemeslu a obchodu. Obyvatelé Mezopotámie chránili svá pole před přívaly rozvodněných řek, v době sucha na ně přiváděli vodu z řek a nádrží zavlažovacími kanály. Uměli také tkát a barvit látky, péct chléb, vařit pivo a zabývali se řadou dalších činností. Nedostatek dřeva a kovů nahrazovali dovozem z jiných zemí výměnou za obilí, keramiku a další výrobky.

Národy Mezopotámie žily v malých i velkých státech. Panovníci sami rozhodovali o všech důležitých věcech a vyhlášovali zákony. Kdo zákony porušil, byl přísně potrestán. Zpočátku vládli králové jen svému městu a blízkému okolí, tzv. městským státům. Ty mezi sebou často bojovaly o úrodnou půdu, zdroje vody nebo o majetek. Silnější státy si podrobovaly ty slabší. Tak postupně vznikaly stále větší nové státy. V jižní Mezopotámii v Sumeru vznikla jedna z nejstarších měst na světě, **Ur** a **Uruk**.

V Mezopotámii žili lidé hovořící odlišnými jazyky. Uctívali mnoho bohů. Z této různorodosti nakonec vytvořili nový způsob života se společnými náboženskými představami a literárními příběhy. Vzniklo zde písmo a první státy. Zrodila se jedna z nejstarších civilizací na světě.

Starověká Mezopotámie (pokr.)

Féničané

Ve východním Středomoří se setkávali lidé různých kultur, zvyků a jazyků. V jeho severní části se nacházela **Fénicie**, země zdatných obchodníků a mořeplavců. Féničané zakládali osady na Sicílii, Sardinii a v severní Africe, z nichž nejznámějším se stalo Kartágo. Zavedli hláskovou abecedu, předchůdkyni řecké, latinské, a tudíž i té naší. V jižní části tohoto území sídlili Kananejci. Kolem roku 1250 př. n. l. proniklo do oblasti 12 hebrejských kmenů. Deset z nich zničili Asyřané. Přetrval především silný kmen Juda. Jeho příslušníci se nazývají Jehudim, v češtině **Židé**. Uctívali jednoho boha a svůj život vedli podle učení obsaženého v hebrejské Bibli.

Starověká Indie

Indové pojmenovali svou zemi podle bájného **krále Bháraty**. Ze severu ji chránily vysoké hory, na jihu obklopovaly vody oceánu. Lidé nejprve obdělávali kamennými nástroji nepříliš úrodnou půdu v hornaté oblasti západně od řeky Indu. Teprve když si rolníci dokázali vyrobit účinnější bronzové nástroje, získali plodná pole v blízkosti řeky. Tehdy začaly v poříčí Indu vznikat první velké osady.

Z těchto osad se vyvinula města, z nichž nejznámější je **Mohendžodaro**, které bylo založeno před téměř 4 000 lety. Kromě zemědělců v nich žili lidé, kteří se plně věnovali výrobě dokonalejších nástrojů, keramiky a dalších předmětů. Objevené pozůstatky starověkých měst vybudovaných podle plánů udivují svojí vyspělostí. Síť ulic s cihlovými domy, lázně, kanalizace.

Již ve starověku vznikla na území Indie dvě významná náboženství – **hinduismus** (s mnoha božstvy, třemi základními jsou Brahma, Višnu a Šiva) a **buddhismus** (jeho zakladatelem byl věhlasný duchovní učitel Buddha a patří mezi nejrozšířenější učení).

Náboženství ovlivňovalo všechny sféry lidského života. S příchodem kočovných Árijů kolem roku 1800 př. n. l. vznikly náboženské texty nazývané **vědy**, souhrn posvátného vědění, které tvoří dodnes základ života indické společnosti. Vědy obsahují oslavné písně a popisují, jak se má obětovat bohům. Tehdy také vznikl kastovní systém, který v Indii existuje do současnosti.

Árijové se časem usadili v povodí Gangy. Kolem roku 500 př. n. l. zde vznikla nová bohatá města a vytvořily se první pevně řízené státy. Nejmocnějším státem v severní Indii se stala říše magadhská. Její panovník **Ašóka** (273–232 př. n. l.) dokázal sjednotit většinu Indie pod svou vládou. Na kamenné sloupy a do skal dal vytesat nápisy, jimiž všechny nabádal ke vzájemné snášenlivosti a neublíživání

Jedním z největších vynálezů starověku je devět indických číslic a nula. Lze jimi snadno zapsat libovolné číslo a provádět složitější výpočty. To pochopili Arabové a indický způsob zapisování převzali. Od nich se dostal i k nám do Evropy.

Starověká Čína

Čínský stát se zrodil v povodí dvou řek. Již v 7. a 6. tisíciletí př. n. l. začali lidé v severní Číně v povodí Žluté řeky (Chuang-Che) pěstovat proso. Obyvatelé žijící jižněji v okolí Modré řeky (Jang-č-tiang) dávali přednost pěstování rýže. Zemědělci žili zprvu v malých osadách. V některých z nich archeologové nacházejí stopy bojů. Vítězné osady a jejich vůdci ovládli okolí. Prvním doloženým státem na území Číny byla v letech 1550–1045 př. n. l. **říše Šang**. Ke vzniku jednotného státu Čchin, Říše středu, v jejímž čele stál císař nazývaný Syn nebes, došlo roku 221 př. n. l.

Podle představ nejznámějšího čínského myslitele **Konfucia** má být stát jako velká rodina. V rodině mají synové poslouchat otce, ve státě se mají všichni podřídit vládci. Čínský stát byl přísně organizován. Každý člověk měl ve společnosti své přesně stanovené místo. Lidé se museli podřizovat příkazům císaře a jeho úředníků. Číňané z vyšších vrstev si rádi zpříjemňovali život různými druhy umění a milovali přírodu. Uměli mnoho básní nazpaměť. Nejznámější básnickou sbírkou je *Knihá písni*.

Jak narůstal počet obyvatel, snažili se Číňané obdělávat každý kousek úrodné půdy. Byli velmi pracovití a přemýšliví. Mnohé **jejich vynálezy** z té doby využívá celý svět ještě dnes, např. hedvábí, kompas, kormidlo, papír, porcelán, střelný prach, ale například i akupunkturu.

Čínské písmo je nejdéle používaným písmem na světě. Je složité a nedokáže zachytit zvuk čínské řeči. Má však jednu velkou výhodu. Čínština má velké množství nářečí. Číňan z Pekingu nerozumí Číňanovi ze Šanghaje a oba dohromady nerozumějí Číňanovi z Kantonu. Znakům ale rozumějí všichni stejně, i když je každý vyslovuje jinak. Znakové písmo je pro Čínu důležitým celonárodním pojítkem.

Kočovné národy Eurasie

Rozsáhlé travnaté pláne stepí Eurasie se staly domovem kočovníků, nomádů, např. Skytů, Hunů. Ti zjistili, že stepi jsou nejhodnější pro chov ovcí a koní, poněvadž se s nimi mohli přesunout jinam, jakmile bylo rostlinstvo v oblasti spaseno. Mléko a maso tvořily základ jejich stravy. Z ovčí vlny a zvířecích kůže si zhotovovali oděvy a stany. Od zemědělců získávali především obilí a čaj, kotle na vaření, látky na oděvy i luxusní předměty.

Byli to skvělí bojovníci a uměli skvěle zacházet s lukem. Mnohdy si vše potřebné brali násilím. Sami mezi sebou vedli téměř nepřetržité války o pastviny. Kočovníci také vymysleli nový druh oděvu, který se na konci pravěku rozšířil do celé Eurasie, a to **kalhoty**.

Starověké Řecko

Období egejské kultury (počátek asi 3000 př. n. l.)

Její hlavní střediska byla na Krétě a v Mykénách, proto se jí také někdy říká krétsko-mykénská kultura. **Homér**, řecky Homéros, je považován za nejstaršího známého řeckého básníka. Období homérské (1050–700 př. n. l.) je též nazýváno obdobím temných staletí. Základním zdrojem jeho poznání jsou Homérovy eposy *Ílias* a *Odyssea* a archeologické nálezy.

Archaické období (700–500 př. n. l.)

Nejdůležitějším bylo formování městských států. Mezi nejvýznamnější patřily Athény a Sparta. Podstatnou úlohu hrálo i zakládání řeckých osad v oblasti Středozemního a Černého moře, tzv. velká řecká kolonizace. Slova Řek a Řekové jsou počestěná slova latinského původu. Řekové nazývali sami sebe **Helénové** a svou zemi Hellas. Starověké Řecko zahrnovalo asi 200 malých států vytvořených kolem významných měst. Říkáme jim proto městské státy, řecky *polis* (mn. č. poleis). Někdy mezi sebou válčily. Vždy je ale spojovaly stejný jazyk, obyčej a víra v bohy sídlící na Olympu. Současné Řecko je jednotným státem s hlavním městem a jedinou vládou. Bohatství starověkého Řecka spočívalo v tom, že vše, co Řekům příroda jejich země nabízela, dokázali svou prací a důvtipem velmi dobře využívat. Na svazích hor zakládali vinohrady a olivové sady. Stavěli si domy, vyráběli železné nástroje, vypalovali keramické nádoby a plavili se po mořích za obchodem. Některé městské státy dokázaly získat vynikající možnosti k prodeji svých výrobků i v jiných oblastech. Tam byly zakládány nové osady. Došlo k prolínání životních zkušeností, náboženství a tradic.

Sparta byla uzavřeným zemědělským státem, který po příchodu na Peloponés vytvořili bojovní Dórové. Z původního obyvatelstva úrodné Messénie učinili Sparťané heilóty, otroky patřící celému státu. Veškerý svůj čas věnovali Sparťané vojenskému výcviku. Jejich těžkooděnci byli pokládáni za nepřemožitelné v otevřeném boji. Cizincům nebylo dovoleno vstupovat na území Sparty, a proto za těchto podmínek nedocházelo k rozvoji řemesel, obchodu, stavitelství ani duchovní kultury.

Athény byly městským státem na poloostrově Attika. Za jejich ochránkyni byla považována Athéna, uctívaná jako bohyně řemesel, později i věd, moudrosti a také uvážlivě vedené spravedlivé války a vítězství. Athéňané věřili v sílu rozumu a v moc člověka ovlivňovat dění kolem sebe. Většina z nich uměla číst a psát. Věnovali se řemeslu, obchodu, zakládání osad a stáli též u počátků demokratického uspořádání společnosti.

Starověké Řecko (pokr.)

Tvůrci základů demokracie

Aby se zabránilo násilným střetům mezi skupinami obyvatel s rozdílnými zájmy, zavedl Solón právo občanů Athén (mužů starších 20 let) hlasovat na lidovém sněmu. Zákonodárce Kleisthenés rozdělil obyvatele Attiky do 10 skupin, tzv. fýl. Každou fýlu zastupovalo na sněmu 50 lidí. Lidový sněm se stal skutečnou mocí ve státě. Přestože stáli Athéňané u zrodu demokracie, ženám právo hlasovat neposkytli a filozof Aristoteles považoval otroky za nejlepší druh vlastnictví a nejdokonalejší ze všech nástrojů.

Řecké stavitelství

Je příkladem harmonie umění a přírody. Důležitým stavebním prvkem významných řeckých staveb, hlavně chrámů, byly sloupy. Podle jejich tvaru a výzdoby rozeznáváme dórský, iónský a korintský sloh.

Divadlo

U zrodu řeckého dramatu stály příběhy řeckých bohů a jejich propojení se světem lidí. Celý svět byl v představách starověkých Řeků rozdělen na svět olympských bohů a svět smrtelníků. Prostředníky mezi nimi byli héroové. Do divadla měli přístup všichni – muži, ženy i děti. Divadelní hry však směli hrát jen muži v maskách.

Rozvoj těla i ducha

Řekové kladli důraz na spojení krásy ducha i těla a na soutěživost. Klasické Řecko hlásalo požadavek **kalos kai agathos**, což znamenalo vychovávat mládež po stránce tělesné i duševní. Řecké slovo *kalos* lze přeložit jako chytrý, slušný, čestný, příjemný. I slovo *agathos* má více významů, například dobrý, zdravý, statný, chrabrá, ... Řekové dali světu olympijské hry, původně pořádané na počest boha Dia.

Klasické období řeckých dějin (500–323 př. n. l.)

Doba rozkvětu městských států. Počátky a rozvoj jejich demokratického uspořádání. Rozkvět řemesel a obchodu. Ale také období řecko-perských válek a zničující peloponéské války, kdy pod vedením Sparty a Athén bojovaly řecké městské státy navzájem proti sobě. Peloponéská válka neměla žádné meze a nešetřila nikoho. Šlo o vzájemný boj Řeků mezi sebou. V čele dvou nesmiřitelných táborů stály Sparta a Athény. Sparťané si dokonce přizvali na pomoc Peršany, dávné nepřátele Řeků. S jejich pomocí Athény porazili. Vzájemným oslabením otevřeli cestu ke ztrátě svobody celého Řecka.

Helénistické období (323–31 př. n. l.)

Doba, kdy Makedonie ovládla Řecko. Alexandr Veliký uskutečnil svá tažení. Řecká kultura se šířila daleko na východ. Rozvíjely se vědy, např. lékařství, matematika a astronomie. Obsazením Řecka, Makedonie a Korintu Římany roku 146 př. n. l. ztratili Řekové svobodu. Neznamenalo to však zánik řecké kultury. Římané naopak od Řeků mnohé převzali a v mnohém je napodobovali.

Filip II. a Alexandr Veliký

Makedonský král Filip II. využil oslabení Řecka a ovládl ho. Jeho syn Alexandr Veliký pak společně s Řeky zaútočil na Persii. Při dobovačných taženích si podmanil další území a vytvořil velkou říši. Jeho tažení přispělo k prolínání kultur. Díky němu se řecká kultura rozšířila do dalších oblastí a obohatila se o nové poznatky. Vědci považují tuto dobu za počátek helénismu. Po Alexandrově smrti se říše rozpadla a na jejím území vznikly nové, tzv. helénistické státy.

Řekové si vysoce cenili osobní svobodu. Svou odvahu prokázali v řecko-perských válkách, kdy se statečně bránili nepřátelské přesile. Byli obdivováni pro své vědomosti a bohatou kulturu, která nás ovlivňuje do dnešních dnů.

Starověký Řím

Období královské (8.–6. století př. n. l.)

Podle pověsti byl Řím založen roku 753 př. n. l. bratry Romulem a Remem. Vědci se kloní k názoru, že Řím vznikl spojením několika osad asi o 100 let dříve a že byl založen Etrusky. Po celé toto období vládli Římu etruští králové.

Za počátek dějin Itálie se podle tradice považuje založení Říma. Původ a význam jména Itálie neznáme. Existuje názor, že slovo Italia souvisí s podstatným jménem tele, latinsky vitulus. Měla by to být tudíž země bohatá množstvím telat. Apeninský poloostrov, na němž se Itálie rozkládá, vybíhá do Středozemního moře v nejuhodnějším místě mezi jeho západní a východní částí. Právě kvůli výhodné poloze a přírodnímu bohatství začali lidé osidlovat území starověké Itálie. Postupem času se všude stala nejpoužívanějším jazykem latina. Řím vyrůstal z různých kultur. Mezi nimi zaujímal významné postavení kultura etruská. Římané si to neradi přiznávali a Etruskům upírali jejich zásluhy o založení města Říma. V bojích s nimi a ve válkách s Galy, kteří napadli území Itálie ze severu, uhájili Římané svou samostatnost. Následně si podmanili celý Apeninský poloostrov. Takto si vytvořili podmínky k ovládnutí Středomoří.

Období republiky (5.–1. století př. n. l.)

Období rané republiky začalo vypuzením etruských králů roku 510 př. n. l. Vznikl sněm občanů a senát. V čele Říma stáli dva konzulové volení na jeden rok. Římané zahájili boj za ovládnutí Itálie.

Po vyhnání etruských králů se vláda v Římě stala společnou věcí lidu. Latinsky **res publica** [publika], česky věc veřejná. Svobodní občané volili na lidovém sněmu úředníky, účastnili se důležitých rozhodování. Nejvyššími úředníky byli dva konzulové. V době nebezpečí byl volen diktátor. Postupem času získal velký vliv na rozhodování senát. Práva žen však nebyla stejná jako práva mužů.

Do římské společnosti nepatřili cizinci, otroci a propuštěnci. Římstí právníci tvrdili, že otrok není osoba. Z otročení lidé neměli žádná práva. Hlavním zdrojem získávání otroků byly neustálé války. Postupně se otroci stali nejpočetnější skupinou obyvatel na území Itálie. Jedno z největších povstání otroků starověku vedl gladiátor **Spartakus**, utečenec z římského vojska. I když bylo povstání potlačeno a Spartakus v boji padl, stal se symbolem hrdiny bojujícího za svobodu.

Období válek mezi Římem a Kartágem, punské války (246–146 př. n. l.)

Skončily vítězstvím Římanů a zničením Kartága. Římané ovládli západní Středomoří a položili tak základy k dobytí dalších území.

Jak spravovat velkou říši? V punských válkách porazil Řím Kartágo a ovládl celé Středomoří. Obsazená území, provincie, považovali Římané za svůj majetek. Byly pro ně zdrojem levných surovin, pracovních sil, kvalitní zemědělské půdy a dalšího bohatství. Počet římských provincií narůstal. V poslušnosti je mohla udržovat jen velká armáda. Tím se posílila moc velitelů vojsk. Jednotlivec mohl za podpory žoldníků, placených vojáků, ovládnout celou říši.

Jako první dosáhl svého cíle, tedy stát se samovládcem, nikým neomezovaným diktátorem, **Gaius Julius Caesar**. Byl sice svými odpůrci v senátu zavražděn, ale všichni nástupci pokračovali podle jeho vzoru a též se stali samovládcí, císaři. Svou moc opírali především o armádu, na jejíž vydržování vynakládali velké prostředky, které získávali z provincií. Nikým nekontrolování projevovali naplno své dobré i špatné vlastnosti.

Období císařství (1. století př. n. l. – 5. století n. l.)

Doba raného císařství začala vládou císaře Augusta (31 př. n. l.–14 n. l.). Pokračovala výbojnými válkami a ovládnutím dalších provincií. Řím dosáhl vrcholu své moci, a proto je 2. století n. l. nazýváno zlatým věkem římské říše.

Doba krize římské říše nastala koncem 2. století a pokračovala ve 3. století n. l. V době pozdního císařství moc římské říše postupně slábla. Říše nedokázala odolávat útokům okolních kmenů. Roku 395 n. l. se rozdělila na dvě části. Západní část zanikla roku 476 n. l.

Starověký Řím (pokr.)

Římská kultura

Byla nejvíce ovlivněna kulturami řeckou a etruskou. Římané převzaté základy dále rozvíjeli a obohacovali. Dbali na výchovu a vzdělání svých dětí. V úctě měli nejen své bohy, ale i slavné básníky, filozofy a řečníky. Římská kultura se šířila až do nejvzdálenějších částí říše. V některých jejích oblastech se začalo psát a mluvit latinsky. Hodně obyvatel provincií si postupně osvojovalo římský způsob života. K šíření římské kultury, romanizaci, významně přispěly i školy, které byly podle římského vzoru zakládány na území celé říše. V mnoha provinciích římské říše zůstaly dodnes zachovány stavební památky jako svědectví této romanizace.

Později začali mnozí lidé žijící na území římské říše vyznávat křesťanství, víru v jednoho boha a v Ježíše Krista. Řídili se příkázáními, jak mají žít. Křesťané byli zpočátku pronásledováni a scházeli se tajně v katakombách. Císař Constantinus křesťanství uznal a od té doby se stalo státem podporovaným náboženstvím.

Stěhování národů a útoky barbarských kmenů

Římané sice vytvořili svou říši vojenskými výboji a ovládali ji silou, ale je třeba vidět i to, že se díky romanizaci rozvíjely města, školství a kultura ovládaných zemí. Současně docházelo k prolínání různých obyčejů a způsobů života na celém území říše. Tato obrovská říše nakonec podlehla útoku barbarských kmenů. Její úpadek urychlila nespokojenost otroků i svobodných obyvatel. Poznatky a zkušenosti starověkých Římanů se inspirovaly další generace Evropanů a položily tak základy kultury dnešních dnů.

